עמו. היינו שם ברכות: לא אמרן

דואג. לקמן מפרש האחד מן הנערים

היינו דואג: אלא בלשון הרע. שהיה

מספר בשבחו של דוד כדי שיקנא בו

שחול ויהרגהו: לישה וליהן במלחמתה

של תורה. להתוכח בתלמוד: פנים

בהלכה. שמביח רחיה לדבריו:

דבדידיה נמי לא הוה. דשאול נמי

לא הוה הלכה כמותו כדאמרינן בעירובין (דף נג.) דוד דגלי מסכתא

כתיב ביה יראיך יראוני וישמחוי שאול

דלא גלי מסכתא כתיב ביה בכל אשר

יפנה ירשיע: **נעלר לפני ה'**. ללמוד

מורה הרבה: אביר הרועים אשר

לשחול. אלמא ההוא מיוחד שבנערים

דהיינו דואג דחזינן הכא דקרי אביר

הרועים: ונחה עליו רוח ה'. איזה

רוח רוח חכמה ובינה רוח עלה וגבורה

רות דעת ויראת ה' הרי ששה: ה"ג

והריחו ביראת ה' א"ר אלכסנדראי

שהטעינו במלות ויסורין כריחים.

והיינו והריחו לשון רחים. ולא גרסינן

וכתיב והריחו: רבא אמר. מאי

והריחו דמורח ודאין שמריח באדם

ושופט ויודע מי החייב שנאמרי לא

למראה עיניו ישפוט ולא למשמע

אזניו יוכיח ואפילו הכי ושפט בלדק

דלים כגון על ידי הרחה: בר

כוויבת. ח עם ממלכי הורדום היה:

חשר חין בהם כל מום וטובי מרחה

משכילים בכל חכמה יודעי דעת

ומביני מדע וחשר כח בהם. הרי ו':

אפי׳ ריבדא דכוסילתא לא היתה

בגופס. שלא היו לריכין להקזה. ריבדא

פוניור"ה בלע"ז כוסילתה שם כלי

המקיז פלנמא"ל: מן השיחה. שלא

היו מספרין בדברים בטלים כדי שלא יתגנו בפני המלך: כלם מבני יהודה.

כדחשיב לעיל ששה בנים העתידים

לנאת מרות וחשיב בהדייהו חנניה

מישאל ועזריה: דניאל. לחוד קאי אבניש יהודה אבל חנניה מישאל

ועזריה לא ולית ליה הך דרשה דלעיל

שש שעורים: מבניך אשר ילאו ממעיך. בחוקיהו מלך יהודה כתיב:

ל"ל ונבון דבר שמביןדבר מחוך דבר איש חוארשמראה פנים בהלכה כ"א

בילקוט], ב) לא נמלא במקרא לשון זה עיי רש"א בח"א [ואולי של"ל לכל

משכיל

בשמואל א יח מלליח ודע דבילקוט ליתא להך דבשאול

כתיב כו' ובדוד כתיב], ג) נ"ל בר' חנינא, ד) [נ"ל

אלעורן, ה) מגילה ג.,

ו) [מהלים קיט], ז) [ישעיה יא], מ) ל"ל אחר מלכי הורדום, ט) בס"א: לחוד

הגהות הגר"א

[א] גם' עמו וגו'. נמחק

מידם ונו׳: [ב] שם וכחיד

וַיַען אֶחָד מֵהַנְּעָרִים נמֶר הִנָּה ְרָאִיתִי בַּן י--לישי בּית הַלַּחִמִי יֹדֵע נַגַּן וגבור חיל ואיש מלחמה וּנְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹאַר וַיִּי שמואל א טז יח . 2. ושאול לכד המלוכה ַּיִּרְ שָּׁרְאֵל וְיִּלְּחֶם סְבִּיב עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלְחֶם סְבִיב בְּכָל איְבָיו בְּמוֹאָב וּבִבְנִי יַבְּיִר יִבְּיִּרְיִם וּבְמַלְכֵי עמוֹן וּבָאֶדוֹם וּבְמַלְכֵי צוֹבָה וּבַפְּלִשְׁתִּים וּבְכֹל אשר יפנה ירשיע:

שמואל א יד מז שמואל אין מו 3. וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְּדִי שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא נֶעְצָר ָּלְפְנֵי יִיְ וּשְׁמוֹ דּאֵג הָאֲדֹמִי אַבִּיר הָרֹעִים אֲשֶׁר לְשָׁאוּל:

4. וְנָחָה עָלְיוֹ רוּחַ יְיָ רוּחַ חָבְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה תָבְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יָי: ישעיהו יא ָב יָי: ַישעיוו יא ב 5. וַהַרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְיָ וְלֹא י זיָהָ װוּ דְּבְּיְ אַנּינְיָּן יִאָּפּוֹט וְלֹא לְמִרְאֵה עֵינְיוֹ יִשְׁפּוֹט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנָיוֹ יוֹבִיחַ:

שמואל א רא ח

ישעיהו יא ג 6. וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִית בְּמִישׁוֹר לְעַנְוִי ן הוכית במשור קענף. אָרץ והְבָּה אָרץ בְּשַׁבְּט רְשְׁעִי: ישּעיהו יא ד רָשְׁעִי: ישּעיהו יא ד רָיְלְדִים אֲשֶׁר אִין בְּהָם כְּל מוּם וְטוֹבֵי מֵרְאָה וִמְשָׁבִילִים בְּבָל חְבָמָה וְיִדְעִי דְעַת וּמְבִּינִ מִדְע וְיִדְעִי דְעַת וּמְבִינִ מִדְע וְאֶשֶׁר כּּחַ בְּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל ִ הַמֶּלֶךְ וּלֵלִמְּדָם ספר ולשון כשדים:

דניאל א ד דניאל א ד 8. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּרְה דָנְיֵאל הְנַנְיָה מִישָׁאַל וַעֲוַרְיָה: דניאל א ו וְעַוֹרְיָה: דניאל א ו 9. ומְבָּנֶיף אֲשֶׁר יַצְאוּ מִמְּךְ אֲשֶׁר תּוֹלְיד יִּמְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהַיִּכַל מֶלֶךְ בָּבֶל: ישעיהו לט ז בָּבֶל: יוֹ מִעִיהו לט ז 10. עָנַה וְאָמֵר הָא אֲנָה חָזֵה גָּבְרִין אַרְבָּעָה שְׁרַיִן מַהְלְבִין בְּגוֹא נוּרָא וַחֲבָל לא איתי בהון ורוה די ָּרְבִיעְאָה דָּמֵה לְבֵּר אֱלְהִין: דניאל ג כה ומתכנשין חזין לגבריא אלך די לא חָזון לְגַבְּרֵלְא אַלְּךְ דִּי לְא שְׁלֵט נוּרְא בְּגָשְׁמְהוֹן הַתְּעָרְרְ וְעְלְבְּלִיהוֹן לְא שְׁנוֹ וְרֵיח נוּר לְא עַרְת בְּהוֹן: דניאל ג כז בו. בִּי כֹה אָמָר יִיִּ בו. בִּי כֹה אָמָר יִיִּ ַּלְפֶּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתֵי וּבְחֲרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתֵי וּבְחֲרוּ בָּאֵשֶׁר חָפָּצְתִי וּמַחֲזִיקִים בְּרֶיתִי: ישעיהו נו ד 13. וְנְתָתִי לְהֶם בְּבֵיתִי וִבְחוֹמֹתֵי יְד וְשֵׁם טוֹב וֹבְחוֹמֹתֵי יִד וְשֵׁם טוֹב מבנים ומבנות שם עולם

ישעיהו נו ה 14. זְכָרָה לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה כֹּל אֲשֶׁר עָשִׂיתִי על הַעָם הַוָּה: וחמיה ה ימ

15. זְכְרֵנִי יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּוּך

פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעֶתֶך: תהלים קו ד

.... 16. וְהַפָּחוֹת הָרְאשׁנִיב אשר לפני הכבידו על הָעֶם וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם הָעָם וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם וָיִין אַחַר כָּסֶף שְׁקְלִים אַרְבָּעִים גַם נַעֲרִיהֶם יַּבְּעָ יָּבְּ שְׁלְטוּ עַל הָעָם וַאֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כֵן מִפְּנֵי יִרְאַת אֱלֹהִים: נחמיה ה טו ַּנְיִי בְּנִיּאל 17. וְרָאִיתִי אֲנִי דְנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה לְבַּדִּי אֶת הַמַּרְאָה וָהָאַנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי עליהם ויברחו בהחבא:

אנה שש סחין. דשש קבין או שש לוגין ליכא למימר דלא מייתי בגורן מדה פחותה מסחה: ליטול שם סחין. ולישה משוי כזה: רמו לה. דשש גרעינין נתן לה לסימן ורמו שעתידין לנחת שש בנים ממנה: יודע נגן גבור חיל וחיש מלחמה ונכון דבר וחיש חחר וה׳

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

סריסים ממש. שסירסו לחנניה מישאל ועזריה שכן דרכן של מלכים לסרס את האדם כדי שלא ישא אשה ויהא פנוי לעבודת המלך ולית ליה הא דחכמים דאמרי לעיל שעלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות: ר' הנניה אומר. לא סרסם אלא להכי

ממש בע"ז ופורענות שהיה נביא מתנבא לחזקיהו שיהיו גולים מארלם ויוליכם בהיכל מלך בבל. ור' שמואל בר נחמני דאמר חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים היו מוקים האי קרא בדניאל לחוד: מאי חבל לא איתי בהון. והלא חבלה היא זו שנסתרסו. ומהאי קרא דלעיל ילדים אשר אין בהם כל מום לא מצי פריך דאיכא למימר בשעה שבאו לנבוכדנלר תמימים הוו וסרסן: חבל די נורא. לא איתי בהון אבל חבלת הגוף מיהא איכא. ופריך לחבלא דנורא לא אילטריך דהא כתיב קרא וריח נור לא עדת בהון: ולא ריחא. עשן החש: הח והח היו. סריסים ממש ושנסתרסה ע"ז בימיהם: טוב מבנים ומבנום. מכלל דבנים לא הוו להו דסריסים היו: מאי טוב מבנים

ומבנות. הכא לא מצי לתרוצי הא

והא הוו דא"כ במאי פליגי: בנים שהיו

להן כבר ומתו. דלא חיו בניהם ומיהו

לא היו סריסים: אמן לו. להם לא

נאמר אלא לו לאחד מהם והיינו ספר

דניאל שנקרא על שמו. והשתא קא

פריך פירכא באפי נפשה אגב דאתי

בידו ספר דניאל: מכדי וכו'. רוב

דברים שבספר עזרא נחמיה אמרם:

דוד נמי מימר אמר. הכי. כלומר מאי

מחזיק טובה איכא: רב יוסף אמר.

לאו אהכי איענש דהא דוד נמי אמר

כי האי גוונא אלא לכך נענש שספר

בגנותן של רחשונים: מחי נינהו. שהיו

עמו חגי זכריה מלאכי וכיון שהם לא

ראו והוא ראה אלמא גדול מהם הוה

ומדאשכחן דדניאל הוה חשיב טפי

מחגי זכריה ומלחכי דהוו נביחי שמע

מינה דגדול הוה מנחמיה בו חכליה

דלא הוה נביא ואפי׳ הכי ספר עליו

דלא אפקיה מכלל גנות הראשונים.

דניאל היה מבאי הגולה עם החרש

והמסגר ונחמיה הוה מעולי

הגולה זמן מרובה לאחר מיכן:

קרי להו סריסים שנסתרסה ע"ז

בימיהם שבימיהם נודע לכל שחין

לעזי רש"י פוניור"א [פוינטור"א]. -ין-. פלנמא"ל [פלימיא"ה].

אלא שש סאין וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין אלא רמז [רמז] לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש [שש] ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה דוד דכתיב יויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' [א] עמו וגו' ואמר רב יהודה אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע יודע נגן שיודע לישאל גבור שיודע להשיב איש מלחמה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה 🌶 (איש תואר שמראה פנים בהלכה ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר) וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום בכולהו אמר להו יהונתן בני כמוהו כיון דאמר ליה [וה' עמו] מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה חלש דעתיה ואיקניא ביה דבשאול כתיב יובכל אשר יפנה ירשיע ובדוד כתיב יובכל אשר יפנה יצליח מנלן דדואג הוה כתיב הכא יויען אחד מהנערים מיוחד שבנערים וכתיב התם יושם איש מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני ה' ושמו דואג האדומי אביר הרועים אשר לשאול משיח דכתיב יונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' וגו' [-] וכתיב זוהריחו ביראת ה' אמר רבי אלכסנדרי מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחיים רבא אמר דמורח ודאין דכתיב זולא למראה עיניו ישפום יושפם בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אגן אי מורח ודאין כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוהו דניאל חנניה מישאל ועזריה דכתיב בהו יאשר אין בהם כל מאום ומובי מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים מאי אשר אין

בהם כל מום אמר רבי חמא יו(בר חנגיא) אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך אמר רבי חמא ברבי חנינא מלמד שהיו אונסין את עצמן מן השחוק ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהם מפני אימת מלכות יויהין מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהם מפני אימת מלכות יויהין בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועוריה אמר רבי ס(אליעור) כולן מבני יהודה הם ורבי שמואל בר נחמני אמר דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבמים יומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ורבי חנינא אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב יוחבל לא איתי בהון אלא למאן דאמר סריסים ממש מאי וחבל לא איתי בהון חבלא דנורא והכתיב ייוריח נור לא עדת בהן לא חבלא ולא ריחא בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב ביכה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' אלא למאן דאמר סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי הא והא הוה בהו בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב בבכיתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות אלא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם מאי טוב מבנים ומבנות אמר רב נחמן בר יצחק מבנים שהיו להם כבר ומתו מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו ונחמיה בן חכליה מ"ם לא איקרי סיפרא על שמיה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק מובה לעצמו שנאמר ייזכרה לי אלהי למובה דוד נמי מימר אמר זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך דוד רחמי הוא דקבעי רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנאמר יוהפחות הראשונים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחד כסף שקלים ארבעים וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר ומנלן דגדול ממנו דכתיב יווראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא 🗓 והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה ∞ומאן נינהו אנשים אמר רבי ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי

יהריחו. נמחק חיבת וגו' יכתיב: [ג] שם והאנשים יכתיב: [ג] שם והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה. נמחק: